

چالش های فراروی سازمان تأمین اجتماعی در سال ۱۳۹۴

دکتر مظفر کریمی

دبیر شورای تدوین برنامه ششم توسعه در سازمان تأمین اجتماعی

با آغاز سال ۱۳۹۴، سازمان تأمین اجتماعی وارد چهارمین دهه از عمر خود می شود. در تیرماه ۱۳۵۴ که سازمان تأمین اجتماعی به شکل امروزی تشکیل شد، علاوه بر وظایف قانونی سازمان های ادغام شده، مأموریت های جدیدی را نیز برعهده گرفت که مهم ترین آنها، گسترش و اجرای انواع بیمه های اجتماعی و به ویژه پوشش دادن صاحبان حرف و مشاغل آزاد و روستاییان بود.

می توان چنین پنداشت که بنیانگذاران قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ از این سازمان تازه تأسیس انتظاراتی بسیار فراتر از بیمه های اجتماعی کارگری - که تا آن زمان اجرا می شد - داشته اند. از این دیدگاه، سازمان تأمین اجتماعی در آن زمان مأموریتی ملی بر عهده گرفته است که "تأمین اجتماعی" را به مفهومی گسترده تر از بیمه های اجتماعی مرسوم اجرا کند و سایر اقشار جامعه را نیز که در آن زمان مشمول هیچ قانون حمایتی دیگری نبودند، پوشش دهد.

با وجود این، سازوکارهای پیش بینی شده در قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ همان سازوکارهای بیمه اجتماعی مرسوم است. شاید به دلیل همین ناسازگاری بین اهداف قانون با سازوکارهای اجرایی اش، بخش عمده ای از مأموریت های اولیه سازمان تأمین اجتماعی به اجرا در نیامد و در سال های بعد با تصویب قوانین دیگری از این قانون منتزع شد. برای نمونه، بیمه اجتماعی صاحبان حرف و مشاغل آزاد که ابتدا اجباری بود، به موجب قوانین بعدی اختیاری شد و بیمه روستاییان نیز با سازوکاری متفاوت به صندوق دیگری سپرده شد تا سازمان تأمین اجتماعی به همان مأموریت اولیه خود که اجرای بیمه اجتماعی برای اقشار مزد و حقوق بگیر بود بازگردد.

با وجود این، در سال های اخیر در حوزه قانونگذاری کشور تصمیمات دیگری گرفته شد که این سازمان بیمه ای را دوباره از مأموریت اصلی اش دور ساخت. از سال ۱۳۸۶ به بعد، پوشش بیمه ای گروه های متعدد جمعیتی فاقد کارفرما (غیرمزد و حقوق بگیر) با استفاده از کمک های حمایتی دولت موجب شد که قشر جدیدی با عنوان بیمه شدگان خاص وارد سازمان شوند که شرایط ورود و پوشش بیمه ای آنها با اصول و مبانی بیمه های اجتماعی سازگاری نداشت.

از یک سو، بخش عمده ای از حق بیمه این افراد که به عهده دولت گذاشته شده بود، عملاً قابل وصول نبود و در نتیجه موجب انباشته شدن ده ها هزار میلیارد تومان بدهی معوقه دولت به سازمان شد و از سوی دیگر، بیمه شدگان جدید از جهت برخورداری از منابع عمومی و شرایط بیمه شدن با سایر بیمه شدگان تفاوت هایی جدی داشتند که موجب پیدایش و گسترش نوعی بی عدالتی و تبعیض در جامعه بزرگ بیمه شدگان تأمین اجتماعی گردید.

با نگاهی به شاخص های جمعیتی و منابع و مصارف سازمان تأمین اجتماعی می توان دریافت که ورود بیمه شدگان جدید و انباشت بدهی های معوقه دولت از این بابت و به تبع آن عدم امکان تداوم پوشش بیمه ای در مورد برخی از

این اقبال بیمه شده بقای این سازمان را در بلند مدت به طور جدی مورد تهدید قرار داده و علاوه بر این، چالش‌هایی جدی را بین سازمان تأمین اجتماعی با سطوح مختلف حاکمیتی یا اجتماعی پدید آورده است. در نتیجه، این موضوع و پیامدهای ناشی از آن را می‌توان مهم‌ترین مسأله سازمان تأمین اجتماعی در سال آینده دانست.

سال ۱۳۹۴ از چند جهت برای سازمان تأمین اجتماعی اهمیتی ویژه دارد. نخست آنکه برگزاری انتخابات مجلس شورای اسلامی در این سال، فضای حاکم بر مناسبات بین مردم و نمایندگان مجلس شورای اسلامی را به شدت تحت تأثیر قرار خواهد داد و تجربه‌های گذشته نشان می‌دهد که در چنین مواقعی امکان تصویب قوانینی که بدون رعایت اقتضات بیمه‌ای، مطالبات بخشی از جامعه را تأمین کند، افزایش می‌یابد. سازمان تأمین اجتماعی و بیمه شدگان از ناحیه این نوع قوانین در گذشته آسیب‌های فراوانی را متحمل شده‌اند.

دیگر آنکه در این سال قرار است قانون برنامه ششم توسعه در مجلس به تصویب برسد و تصویب چنین قانونی آن هم در چند ماه منتهی به برگزاری انتخابات، امکان طرح مطالبات اجتماعی بیشتر و انعکاس آن در قانون برنامه را بدون طی فرایندهای کارشناسی لازم، افزایش خواهد داد. سازمان تأمین اجتماعی برای مواجهه با هر دو موضوع یادشده باید تدابیر مؤثری پیش‌بینی کند.

بی‌تردید بخش عمده‌ای از مطالبات نمایندگان مردم در مجلس شورای اسلامی به حق و برخاسته از انتظارات قانونی مردم است. رویکرد سازمان تأمین اجتماعی در برابر اینگونه مطالبات به جای مقاومت و مخالفت، باید مبتنی بر همکاری و همسویی و یافتن راه‌حل‌های هوشمندانه برای رفع مشکلات باشد. از سوی دیگر، بخش عمده‌ای از قوانین و تکالیف قانونی که در سال‌های گذشته بدون رعایت ملاحظات بیمه‌ای تصویب شده و موجب شکل‌گیری بدهی‌های معوقه دولت و بروز عدم تعادل در نسبت منابع و مصارف سازمان و بی‌عدالتی بین بیمه شدگان شده است، نباید در آینده ادامه یابد.

بنابراین، به نظر می‌رسد سازمان تأمین اجتماعی باید راهکارهای تعاملی مؤثری را اتخاذ کند تا بتواند در فرایندهای تدوین پیش‌نویس احکام قانون برنامه ششم توسعه نقش مؤثری ایفا کند و لایحه قانونی برنامه ششم با رعایت الزامات علمی و اقتضات بیمه اجتماعی تصویب و به مجلس شورای اسلامی تقدیم شود. علاوه بر این، به منظور تأمین انتظارات و مطالباتی که از سوی مردم به نمایندگان مجلس منعکس می‌شود، سازمان باید راهکارهای اصلاحی مناسب و مؤثری پیشنهاد کند تا کاستی‌های موجود در پوشش جمعیتی و ایفای تعهدات سازمان در قبال مردم برطرف گردد و فشارهای اجتماعی و هزینه‌های ناشی از آن به سازمان تحمیل نشود.

نکته پایانی اینکه هدف نهایی سازمان تأمین اجتماعی تأمین حقوق قانونی جامعه زیر پوشش و رفع دغدغه‌ها و نگرانی‌ها و تأمین رضایت آنان در چارچوب قانون است و این هدف بزرگ، که همسو با اهداف متعالی نظام جمهوری اسلامی نیز هست، نمی‌تواند بدون کمک و همکاری مؤثر شرکای اجتماعی سازمان تحقق یابد.